

Bilag til referat af møde i den lokale projektgruppe d. 13. sep. 2021 ifm. Naturnationalpark
Stråsø

BILAG 1:

**Fremsendelser fra medlemmer af den lokale projektgruppe ifm.
mødet 13. sep. 2021, og som ikke er indsat i referatet.**

Fra Per Mikkelsen, Danmark Naturfredningsforening:

Udspil til planlægning af Stråsø Naturnationalpark fra DN Holstebro, Herning og Ringkøbing-Skjern

1. Det er vigtigt, at der gennemføres et grundigt **baseline studie** med kortlægning af alle væsentlige biotoper og arter, herunder med angivelse af §3 beskyttede arealer og truede arter i parken og umiddelbart i tilknytning til parken. I baseline studiet bør indgå udredninger af den historiske natur- og landskabsudvikling i området, analyser af de enkelte arealers og arters status og vurderinger af trusler og potentielle muligheder for forbedringer med udgangspunkt i et 0-scenarie, hvor der ikke foretages indgreb.
2. På grundlag heraf bør der opstilles **målsætninger** for udviklingen af biotoper og arter i 5-10 års intervaller med henblik på at kunne tage stilling til indsatser og evaluere om udviklingen lever op til de opstillede målsætninger. Målsætningerne bør ud over de generelle opstilles for hvert af de arealer, som området er opdelt i og for hver af de truede arter. Hver målsætning skal vurderes i forhold til overordnet lovgivning (f.eks. naturbeskyttelseslovens bestemmelser) og overordnet planlægning (f.eks. Natura 2000). Ved opstilling af målsætninger bør det klart fremgå, hvordan de er relateret naturhistorie, kulturhistorie, friluftsliv og økonomi.
3. På grundlag af de opstillede målsætninger, skal det vurderes, hvilke **indsatser** der med stor sandsynlighed vil medvirke til at opnå de ønskede mål. Indsatserne bør opdeles i førstegangsindsatser som f.eks. hegning og fjernelse af uønskede bevoksninger og arter og løbende indsatser som f.eks. vedligeholdelse af en bestand af græssende dyr og fjernelse af uønsket selvsået opvækst af træer. Alle planlagte indsatser konsekvensvurderes i forhold til de opstillede målsætninger og til deres betydning lokalt, regionalt, nationalt og internationalt. Det er vigtigt, at indsatserne i videst muligt omfang bygger på videnskabelige undersøgelser og vurderinger og dernæst på praktiske erfaringer i det omfang der mangler videnskabelige belæg.
4. Det er vigtigt, at **evaluere** udviklingen, da etableringen af en naturnationalpark af en størrelse og karakter som Stråsø må anses for et eksperiment baseret på erfaringer fra andre og mindre lokaliteter, og det derfor kan være vanskeligt at forudse, hvordan udviklingen vil foregå. Evalueringerne skal derfor danne grundlag for, at der kan foretages ændringer og suppleringer af den igangsatte indsats.

Ad 1: Baseline studie

DN udspil til en overordnet analyse:

- **Efter sidste istid** er størstedelen af Stråsø antagelig blevet skov- og kratbevokset med bl.a. pilearter, el, birk, bævreasp, eg og skovfyr.
- **I oldtiden** er skov- og kratbevoksninger ryddet som et led i den landbrugsmæssige udnyttelse af området, og kun enkelte krat af pil, bævreasp og eg har overlevet.
- **I historiske tid** har den menneskelige udnyttelse gennem mange århundreder medført udpining af jorden og i nogle områder sandflugt med dannelse af klitter og

afblæsningsflader med udvikling af hede-, overdrev-, klit- og engvegetation med tilhørende dyreliv.

- **I nyere tid** er en del af arealerne blevet tilplantede med skov og senest er landbrugsdriften af engarealer ophørt og engene ved at blive ændret til pilekrat, andre åbne arealer er ved at gro til med selvsåede træer og buske (i hovedsagen invasive og indførte arter) trods rydning af opvækst og anden pleje, lyngarealer er ved at ændre sig til græsarealer som følge næringsstofftilførsel, og skovarealer er ved at blive forynget med opvækst af selvsåede indførte træarter, mens invasive arter som glansbladet hæg breder sig.
- **I dag** er de mest værdifulde biotoper de lysåbne arealer, som er §3 beskyttede og omfattet af Natura 2000 bestemmelser om bevarelse, og her findes også de mest betydelige dele af de truede og rødlistede arter. De skovbevoksede biotoper omfatter små arealer med værdifulde egekrat, nogle arealer med hjemmehørende træarter (eg og skovfyr), mens hovedparten af skovarealerne er bevoksede med indførte træarter og har mindre værdi.
- **Fremtidens trusler** mod værdifulde biotoper og truede arter er omfattende selvsåning af træer og buske, især indførte træarter og invasive arter, næringsstofftilførsel fra luften, utilstrækkelig pleje og menneskelig færdsel, især ulovlig motoriseret færdsel og uorganiseret sportsaktiviteter, herunder især mountainbike færdsel dag og nat. Trusler mod kulturhistoriske værdier er opvækst af træer og buske på og omkring arkæologiske spor og intensiv færdsel af græssende dyr. Trusler mod landskabelige værdier er ligeledes opvækst af træer og buske. Trusler mod områdets særlige oplevelsesværdier for besøgende, som f.eks. stilhed, mørke og mennesketomhed, er intensiv menneskelig aktivitet og færdsel.
- **Fremtidens muligheder** for udvidelse af værdifulde biotoper og udvikling af god bevaringstilstand for truede plante- og dyrearter vil forbedres ved fjernelse af selvsåede træer og buske, ændring af skovarealer til lysåbne arealer og skovbevoksede arealer med træarter som eg, bævresp, birk, el, pilearter og skovfyr, retablering af vådområder, søer og vandløb. Muligheder for simple former for friluftsliv vil derudover forbedres ved etablering af mindre parkeringspladser, afmærkede stier og primitive overnatningssteder og ved udarbejdelse af informationsmaterialer.

DN udspil til opstilling af scenarier for arealpleje:

- **0 scenarie.** Det er sandsynligt, at de lysåbne arealer vil gro til og blive til skov og krat, de skovbevoksede arealer vil forynge sig selv til blandingsskov og forskydning mellem træarterne, og indførte træarter og invasive arter vil sprede sig. Dette vil antagelig ske selv med en forøget naturlig hjortebestand.
- **Moderat græsning scenarie.** Ved fjernelse af invasive arter, rydning af skovarealer med indførte træarter fra begyndelsen og indsættelse af en græssende husdyrbestand, som kan overleve under dårlige klimatiske betingelse og i.h.t. dyreetiske krav (middel græsningstryk) er det sandsynligt, at dele af de lysåbne arealer vil blive bevaret lysåbne, mens andre dele vil gro til og blive til skov og krat, og at de skovbevoksede arealer vil forynge sig selv bortset fra mindre lysninger.
- **Maksimal græsning scenarie.** Med en begyndende pleje som angivet som i det moderat græsning scenarie og indsættelse af en stor husdyrbestand (stort græsningstryk) er det sandsynligt, at større dele af de lysåbne arealer vil blive

bevaret, at der vil opstå større lysninger i de skovbevoksede arealer, men at indførte træarter og invasive arter alligevel vil brede sig og danne skov og krat. Det vil blive vanskeligt at tilgodese de dyreetiske krav under dårlige klimatiske betingelser, navnlig hvis bestanden er selvproducerende.

- **Moderat græsning og pleje scenarie.** Med en middelstor husdyrbestand og løbende manuel/maskinel rydning af selvsået opvækst af træer og buske, herunder invasive arter, er det muligt, at de lysåbne arealer kan bevares fri for opvækst af skov og invasive arter, og at de skovbevoksede arealer kan friholdes for selvforyngelse med indførte træarter og invasive arter og med tiden kan ændres til lysåbne arealer og skovarealer med hjemmehørende træarter.

Ad 2. Målsætninger

DN ønsker:

- at bevarelse af de mest værdifulde biotoper og truede arter er prioriteret frem for biotoper, som også kan beskyttes effektivt i andre områder, hvilket også gælder biotoper og arter, som ikke forekommer i dag, men som potentielt kan udvikles i Stråsø området,
- at alle plantearter som ikke er naturligt hjemmehørende i området er fjernet og bekæmpet, idet det navnlig er vigtigt at invasive arter som f.eks. glansbladet hæg og mårhund er fjernet hurtigst muligt, så spredning i området er bremset og forebygget,
- at Natura 2000 udpegede arealer er udviklet til god bevaringstilstand, og at §3 beskyttede biotoper og truede arter har fået fortrinsret til at blive beskyttet og plejet i overensstemmelse med den generelle lovgivning, f.eks. at Vind Hede, indsander og andre åbne biotoper er bevaret uden tilgroning med selvsåede træer og buske, som vil kunne udvikle sig til skov,
- at udvalgte skovarealer som nu adskiller lysåbne arealer er ryddet og fastholdt som lysåbne arealer,
- at kulturspor er beskyttet bedst muligt mod forringelser, herunder deres landskabelige værdier, hvilket betyder at f.eks. gravhøje er eksponeret i landskabet, som da de blev etableret, at gravhøje og hulveje ikke er ødelagt af menneskers og dyrs færdsel, og at i det mindste de fastlagte beskyttelseslinjer i.h.t. lovgivningen er respekteret, så der ikke er opstået skov indenfor disse,
- at de landskabelige værdier omkring Madum Å og Fuglkær Å/Lilleåen er sikret mod forringelser ved at undgå udvikling af skov og krat, jfr. bl.a. åbeskyttelseslinjen,
- at indsat planteædende kvæg og heste er sikret bedst mulig dyrevelfærd og udgør mindst mulig risiko for besøgende i parken, og derfor ikke omfatter dyr med afkom, tyre og hingste
- at parken er friholdt for nye bygninger og anlæg, herunder udsigtstårne og trafikantlæg, bortset mindre parkeringspladser i tilknytning til offentlige veje,
- at skiltningen i parken er indskrænket til nødvendige vejskilte, info-tavler ved parkeringspladser og andre faciliteter og evt. nødvendige påbudsskilte, hvor fysiske forhindringer ikke er mulige,
- at friluftslivets omfang og art ikke har forringet beskyttelsen af værdifulde biotoper og truede arter, bl.a. ved at et større kerneområde er friholdt for friluftsfaciliteter, og at disse er koncentreret til udkanten af området eller i tilknytning til offentlige veje.
- at friluftsliv baseret på oplevelser af naturnationalparkens biotoper, arter, landskaber og kulturspor er givet første prioritet,

- at faciliteter i form af afmærkede stier for gående, cyklende og ridende er placeret i områder, hvor der ikke er risiko for forringelser/forstyrrelser af værdifulde biotoper og truede arter, og er adskilte fra hinanden for at undgå gensidige gener,
- at faciliteter for friluftslivet kun tilgodeser de mest nødvendige behov, ikke forringer de landskabelige værdier og er indrettede til handicappede, hvor det er muligt,
- at friluftsliv baseret på sportslige aktiviteter og træning som f.eks. orienteringsløb og mountainbike cykling slet ikke foregår eller kun i meget begrænset areal- og tidsmæssigt omfang, og i så fald ikke i parkens kerneområder, hvor der er risiko for forringelser/forstyrrelser af værdifulde biotoper og truede arter, idet sådanne sportslige aktiviteter er blevet henvist til områder udenfor nationalparken,
- at motoriseret færdsel kun sker på de offentlige veje og tilkørselsveje til parkeringspladser, og at parkeringspladser er placeret tæt ved offentlige veje,
- at camping, herunder med autocampere, ikke forekommer i parken bortset fra på små primitive lejrpladser med sheltere og mindre telte beliggende i områder, hvor der ikke er risiko for forringelser/forstyrrelser af værdifulde biotoper og truede arter og i passende afstand fra parkeringspladser.

Ad 3: Indsatser

DN foreslår:

- at der foretages en nærmere biologisk analyse af, om det lave hegn skal omfatte hele området, eller om en del af området kan udvikle sig i overensstemmelse med de fastlagte målsætninger uden hegn,
- at det undersøges, om det kan lade sig gøre at "hegne" med tråd lagt i jorden og halsbånd/chips på de græssende dyr,
- at der gennemføres foranstaltninger, så værdifulde biotoper med truede arter ikke ødelægges som følge af dyrs og menneskers færdsel,
- at der indsættes en kombination af planteædende dyr i området (dog af sikkerhedsmæssige og dyreetiske hensyn ikke hundyr med afkom, tyre og hingste), som kan supplere de vildtlevende dyr, og med størst mulig sandsynlighed vil bidrage til at skabe og sikre værdifulde biotoper og truede arter,
- at alle indsatte dyr i området mærkes og forsynes med gps med henblik på at kunne følge dyrenes færden og græsning og for at kunne sikre, at syge dyr kan opspores effektivt og tages ud af området,
- at plantearter, der er uønskede i området, fjernes så hurtigt som muligt, idet dog træer, som kan blive anvendeligt som tømmer, kan fjernes i et langsommere tempo, mens træ af brændekvalitet efterlades, jfr. klimamæssige hensyn,
- at uønskede og invasive plantearter fjernes fra begyndelsen og derefter løbende manuelt eller maskinelt i det omfang de planteædende dyr ikke er i stand til at friholde disse biotoper for tilgroning med træer, som kan udvikle sig til skov og krat,
- at der gennemføres en intensiv indsats for bekæmpelse af invasive dyrearter som f.eks. mårhund,
- at buske og træer, som hindrer indsigten til og udsigten fra kulturspor som f.eks. gravhøje, fjernes løbende manuelt eller maskinelt, i det omfang dyrenes græsning ikke hindrer tilgroning,
- at kulturspor beskyttes mod ødelæggelse af dyr,
- at der etableres simple faciliteter for friluftslivet, som ikke er synlige i landskabet, og som placeres i områder, hvor der er mindst risiko for forringelser af værdifulde biotoper og truede arter som følge af menneskelig færdsel,

- at der etableres forhindringer og evt. påbud i afgrænsede områder og tidsrum for at begrænse uønsket færdsel, hvor der er risiko for forringelse/forstyrrelse af værdifulde biotoper og truede arter,
- at bilkørsel begrænses til offentlige veje og parkeringspladser i tilknytning til disse, og at afkørsler fra de offentlige veje spærres med grøfter, sten eller bomme (kan overflødig gøre forbudsskilte),
- at der etableres og afmærkes ruter for almindelig cykling og ridning, som ikke er sammenfaldende med vandreruter, og som lægges, hvor der ikke er risiko for forringelse/forstyrrelse af værdifulde biotoper og truede arter,
- at der etableres og afmærkes kortere vandreruter i tilknytning til etablerede parkeringspladser med forløb, som er interessante for de gående og samtidig ikke øger risikoen for forringelser af værdifulde biotoper og truede arter,
- at der opstilles info-tavler om parkens natur- og kulturværdier, faciliteter for friluftslivet og ordensregler på de etablerede parkeringspladser og andre faciliteter for friluftslivet,
- at der udgives foldere om parkens værdier og muligheder for friluftsliv, som kan hentes i kasser på parkeringspladser, turistkontorer og biblioteker og på Naturstyrelsens, kommunernes og fleres hjemmesider.

Per Mikkelsen, Repræsentant for DN Holstebro, Herning og Ringkøbing-Skjern

Gravhøj på Nr. Vosborg Hede under ødelæggelse af kronhjort. Foto: Hans Jørgen Degn
Billedet viser også, at en tæt bestand af kronhjort ikke vil hindre opvækst af nåletræer.

Fra Inger Skov, Dansk Rideforbund:

Til Naturstyrelsen Vestjylland
Gl. Landevej 35, 7620 Lemvig

Ringkøbing, d. 21/6 2021

Input vedr. adgangsforhold for ryttere og hestevogne i den nye Naturnationalpark Stråsø.

Undertegnede Inger Skov og Annebeth Abrahamsen deltog i orienteringsmødet d. 21/6 2021 ved Fuglsang Bro. Her blev der efterspurgt input fra forskellige brugere af området.

Vi er blevet inviteret til at deltage i interessentarbejdsgruppen på vegne af Dansk Rideforbund – vi deltager med Inger Skov, som er medunderskriver af dette brev.

Vi har allerede sendt input vedr. græsningsprojektet i Husby Klitplantage, og dette brev vil i høj grad være en gentagelse af de ønsker, vi allerede har fremlagt der.

Vi er klar over, at man i naturnationalparken er underlagt en lovtekst, så man ikke har helt så meget frihed til at bestemme selv i et sådant projekt. Dog håber vi på, at man vil lytte til vores ønsker, så vi også fremover kan ride og køre i Stråsø Plantage, som er et helt unikt område for ryttere og hestevognskuske.

Vi er mange ryttere og hestevognskuske, der bruger området. Derfor har vi dannet et rytterlaug, som vi kalder ”Rytterlaug MidtVest”, som skal repræsentere ryttere i Husby Klitplantage, Hoverdal Plantage, Stråsø Plantage, Klosterheden og Feldborg Skovene.

Hermed vil vi gerne komme med vores input til etablering af indhegning med ”store græssere” i Naturnationalpark Stråsø.

Området, der skal hegnes ind, er stort, meget større end græsningsområdet i Husby Klitplantage, så det er vigtigt at ryttere og hestevogne får adgang til området. Der er jo ikke rigtig noget skov tilbage udenfor naturnationalparken.

Ryttere, der jævnligt bruger skoven, rider kortere eller længere ture, så det er vigtigt at få etableret et stinet, der tilgodeser både den kortere daglige ridetur og den noget længere tur, man tager af og til, og der bør være rundture, således at man ikke er tvunget til at ride frem og tilbage af samme rute.

Det er også vigtigt for os, at der er mulighed for forskellige ture, så der ikke skal rides den samme rute hver dag.

Hvis der bliver anlagt færister ved alle grusveje, ønsker vi os hestevenlige låger, der kan åbnes fra hesteryg (PODA har en solcelledrevet låge, der tjener formålet, billede vedlagt). Ved grusvejene/færister, bør lågen være så bred, at en hestevogn kan passere.

PODA's låge vil også tilgode handicappede og kørestolsbrugere – og den lukker automatisk, så det ikke bliver glemt.

<https://poda.dk/soldrevet-laageautomatik/?fbclid=IwARoVrrvB1yhZqGLcKhJEY3nZDrBVOeVc-tvsyNJ1o77h2VBHErKMGLhzyly>

Ved trampestier behøver lågerne ikke at være så brede som til en hestevogn, men helst så brede, at en stor hest uhindret kan passere med sadel på. Mange låger på naturstyrelsens arealer er så smalle, at det er forbundet med fare at trække en stor hest igennem. Ved alle låger bør der være en god stabil stub på hver side til brug som "skammel" ved opstigning på hesten.

Vi er glade for, at der er lagt op til at der skal bruges almindeligt lavt kreaturhegn, så krondyrene kan bevæge sig frit.

Vi ønsker os et almindeligt lavt kreaturhegn uden pigtråd øverst. Pigtråd gør det vanskeligt for vandrere og ryttere at komme hurtigt ud af indhegningen i en krisesituation. Hvis der laves ridestier langs hegnet, bør der være god plads, så man ikke risikerer farlige situationer, hvis hesten springer til side og ryger ind og får stød af hegnet. Vi har nogen steder set, at man laver smalle stier med elhegn på begge sider – dette er potentielt farligt i forhold til heste og ryttere.

For at undgå potentielt farlige situationer og uheld vil vi anbefale, at man som "store græssere" anvender stude og vallakker, som formodentlig vil være mindre opsøgende og aggressive end f.eks. køer med kalve, tyre og vilde hingste.

Mange heste og ryttere er bange for at ride blandt løse kreaturer og heste, og derfor vil vi anbefale at man kunne rykke hegnet lidt ind, og lave ridesti udenfor hegnet hele vejen rundt – men denne tur vil blive for lang til daglig ridning, så det er vigtigt, at der placeres låger på strategiske steder, således at turen kan afkortes ved at krydse tværs over.

Vi vil anbefale, at der laves stier uden belægning, hvor det er tilladt at ride, og hvis der er stier, hvor der ikke må rides, ville det være godt med en alternativ sti ved siden af, evt. med slået græs, hvor der må rides.

Vi er meget opmærksomme på at skåne stierne/grusvejene og rider gerne i midter- og siderabatter/på en alternativ sti, hvis der er en.

Vi står gerne til rådighed med sparring omkring det videre forløb.

Venlig hilsen

Rytterlaug MidtVest

Annebeth Abrahamsen og Inger Skov

Fra Gunnar Pedersen, Holstebro og Omegns Fiskeriforening:

Naturstyrelsen Vestjylland

Ulfborg d. 15.09.2021

Vedr.: Naturnationalpark Stråse

Tak for et udmærket møde og et flot traktament på Fejsøhus d. 13. sept.

Jeg sender for god ordens skyld mine bemærkninger på mødet i punktform (så nogenlunde), og jeg har også tilføjet lidt.

1. Spændende projekt.
2. Vi konstaterer, at der står meget lidt om vandløb og vandløbets flora og fauna i baggrundsnotatet.
3. Vi tillader os at tro, at også disse elementer er vigtige i en proces, hvor det er ønskværdigt at fremme biodiversiteten.
4. Råsted Lilleå slynger sig meget smukt gennem landskabet. Det smukke udseende skjuler dog det forhold, at der ikke er miljømålsopfyldelse for fisk i henhold til miljømålsloven og statens vandplaner.

Vi har en klar forventning om, at der skal være målopfyldelse uanset status som naturnationalpark og især fordi, det er en naturnationalpark.
5. Vi er derfor optaget af, at man også fremadrettet kan arbejde med vandløbet med henblik på at skabe forbedrede gydeforhold for fisk.
6. Vi konstaterer, at laks er en habitatsart med særligt krav på beskyttelse, at både hav- og bækørred findes i meget mindre tal end potentialet giver mulighed for, samt at stalling, der tidligere var almindelig i Råsted Lilleå, nu kun findes i ganske få eksemplarer.

DTU Aqua har om stalling brugt udtrykket: Funktionelt uddød.

7. Såfremt sandfang på stedet er et anvendeligt værktøj for at hindre tilsanding af gydebanker, bør der være mulighed for at tage det i anvendelse samt at foretage andre miljøforbedringer i vandløbet.

8. Bæverdæmninger udgør et særligt problem for blandt andet vandrefisk, herunder habitatarten atlantehavslaks. Bæveren skaber ganske vist ny natur, men den forhindrer også i nogle tilfælde muligheden for fri faunapassage i vandløb og dermed for gydeaktivitet i hele eller dele af vandløb. Bæveren er ikke afhængig af dæmninger for at kunne gennemføre sin livscyklus. Vandrefisk er derimod afhængige af fri faunapassage i vandløbene for at kunne gennemføre deres livscyklus. Hvis der anlægges dæmninger på tværs af Råsted Lilleå forhindres høj naturkvalitet for andre arter.

Dæmninger, hvor der ikke er gydestrækninger - herunder potentielle - opstrøms bør selvfølgelig accepteres, men dæmninger, hvor der er vigtige gydeområder opstrøms, bør ikke tillades.

Det vil samlet set give den bedste biodiversitet og dermed naturkvalitet.

Bent Lauge Madsen, tidligere Miljøstyrelsen, har beskrevet de mange problemstillinger med introduktionen af bæver i dette skrift:

blm_baeveren_i_danmark_rettidig_omhu_faerdig.pdf (hof-storaa.dk)

9. Det velfungerende vandløb har gydebanker, lave partier og dybe huller. Det varierede løb ilter vandet og skaber et rigere insektliv til gavn for både andre vandlevende organismer og fugle og dermed større biodiversitet.
10. At det kan betale sig at arbejde med Råsted Lilleå kan bl.a. ses af en retableret, stor gydebanke beliggende på grænsen til naturnationalparkområdet. Den har ved undersøgelser vist sig at huse særdeles store tætheder af såvel laks som ørred – enkelte år endda landets største.
11. Vi ønsker, at vi kan fortsætte vore aftaler og aktiviteter i området.
12. Samspil/partnerskab: Vi har en lang tradition for at levere viden, manpower samt at (med)-finansiere i det omfang, det er ønskeligt og muligt.

Med venlig hilsen

Holstebro og Omegns Fiskeriforening
Gunnar Houlby Pedersen
Formand